

Vratuša – slovenski svetovljan

SILVO DEVETAK

Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Mladinska 9,
SI 2000 Maribor, silvo.devetak@um.si

Prvi del članka se nanaša na poglede Dr. Antona Vratuše na mednarodne odnose v času od 1948 do 1981 leta, pri čemer avtor izpostavlja njegova razmišljanja o treh vprašanjih, o politiki neuvrščенosti, o vlogi Organizacije združenih narodov in o procesu nastajanja novih mednarodnih ekonomskih odnosov. V drugem delu članka obravnava avtor njegovo sodelovanje z Vratušo pri začetnih postopkih za ureditev jugoslovansko italijanske meje.

Ključne besede: neuvrščенost, Organizacija združenih narodov, mednarodni ekonomski odnosi, jugoslovansko-italijanska meja

The first part of the article addresses Anton Vratuša's views on international relations in the period from 1948 to 1981. The author highlights Vratuša's perspective on three areas: the policy of non-alignment, the United Nations Organization, and the process of forming new international economic relations. In the second part of the article, the author discusses his cooperation with Vratuša in the initial procedures for regulating the Yugoslav-Italian border.

Keywords: non-alignment, United Nations Organization, international economic relations, Yugoslav-Italian border

Anton Vratuša - Vran je bil nedvomno slovenski svetovljan. Vse življenje se je ukvarjal s problemi sveta, v katerem je živel in to ne samo kot funkcionar jugoslovanske države, ampak predvsem kot razmišljujoč intelektualec in jezikovni poliglot, ki ima svoje poglede na vprašanja o človeštvu.

Njegova zunanjepolitična dejavnost se je začela že med narodnoosvobodilno vojno, ko so ga poslali v Italijo, da bi navezal stike s italijansko komunistično partijo in s predstavniki tamkajšnjega osvobodilnega gibanja. Pomagal naj bi razreševati dve za Slovenijo izredno pomembni vprašanji. Vrhovni plenum Osvobodilne fronte je 16. septembra 1943, po razpadu Kraljevine Italije, sprejel sklep o »priključitvi Slovenskega Primorja k matični domovini«, kar so novembra potrdili na zasedanju AVNOJA v Jajcu. Slovensko narodnoosvobodilno gibanje je takrat že politično in delno tudi vojaško – razen Benečije, kjer vojaški poseg ni bil uspešen, – nadzorovalo to ozemlje. Oblikovali so lokalne organe oblasti in ustanavljali šole, kar je bilo zelo pomembno glede na prepoved šol in uporabe slovenskega jezika v javnosti za časa fašizma.

Vratuša je imel dve nalogi: (1) Pridobiti soglasje Komunistične partije Italije, ki je bila takrat in še nekaj let po vojni vodilna politična sila, da se

slovenski etnični prostor po koncu vojne priključi Sloveniji v okviru Jugoslavije. (2) Pridobiti italijansko osvobodilno gibanje (CLNAI) za skupni boj s slovenskimi partizani proti Mussolinijevi na novo ustanovljeni fašistični SALO republiki in nemškemu nacističnemu okupatorju.

Glede prvega vprašanja so bile stvari zapletene. Palmiro Togliatti, vodja KPI, se je v pismu CLNAI 19. oktobra 1944 sicer izognil presoji o dokončnosti meje, kar bi samo »povzročilo nesporazume med italijanskim in slovanskim prebivalstvom«, vendar je v celoti podprl rešitev, da Jugoslavija in ne britanski ali ameriški zavezniki okupirajo Trst in del Julijske Krajine. V literaturi je zaslediti stališče, da je Togliatti s tem na ideološki podlagi močno podprl jugoslovanske zahteve po Trstu in delu Furlanije-Julijske Krajine. Vendar nekatere osebnosti KPI niso bile pripravljene javno podpreti tega stališča, saj so se bali, da bi s tem odtujili italijanske nacionaliste ali ker so celo tudi sami, različno močno, podpirali pripadnost Trsta k Italiji. Niso se strinjali z zahtevo Togliattija v začetku maja 1945, naj delavci »pozdravijo Titovo vojsko kot osvoboditelje« (Agarossi, Zaslavsky 2011). Tudi Togliatti je glede tega vprašanja očitno podpiral volivce in sožitje z drugimi, tudi nacionalističnimi skupinami. Novembra 1946 je v razgovorih s Titom izrazil upanje, da bo Jugoslavija pristala na to, da Trst ostane v Italiji in pri tem predlagal, da Jugoslavija pridobi Gorico (Agarossi, Zaslavsky, 2011: 144–145). Odklonilno stališče KPI, zlasti pa njene tržaške organizacije, se je okrepilo po razcepu Jugoslavije s Sovjetsko zvezo in drugimi socialističnimi državami leta 1948. Na čelu prokominformske usmeritve v Trstu je bil Vittorio Vidali, vodja lokalne organizacije italijanske partije. Vprašanje jugoslovansko-italijanske meje se je po mnogih zapletih rešilo šele leta 1975, ko je bil podpisan Osimski sporazum.

Glede drugega vprašanja je Vratuša 16. julija 1944 s Komitejem narodne osvoboditve za okupirano Italijo (CLNAI) v imenu POOF za Slovensko Primorje sklenil sporazum o »organizacijskem sodelovanju«, na podlagi katerega so italijanske garibaldinske enote sodelovale z slovenskimi partizani (Vratuša, Volk 2021). To vprašanje je Vratušo zanimalo tudi po vojni. Po podpisu londonskega Memoranduma o soglasju leta 1954, s katerim naj bi rešili t. i. tržaško vprašanje, je za italijanski študijski center za mednarodno spravo predstavil svoj pogled na italijansko-jugoslovanske odnose, in sicer v »okviru evropske politike«, o tem je predaval tudi v Rimu tudi (Vratuša 1956).

Vratuša se je intenzivno ukvarjal z zunanjo politika Jugoslavije in z mednarodnimi odnosi do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja v okviru pariških pogajanj za mirovni sporazum z Italijo leta 1947, kot pooblaščen minister v zunanjem ministrstvu FLRJ (1952–1953), kot vodja kabineta Edvarda Kardelja, ki je bil v tem času tudi predsednik Zveznega sveta za mednarodne odnose (1953–1965), kot vodja jugoslovanske delegacije SFRJ pri OZN v New

Yorku (1967–1969), kot namestnik državnega sekretarja za zunanje zadeve (1969–1971) in posredno tudi kot podpredsednik Zveznega izvršnega sveta (1971–1978). Sodeloval je na številnih mednarodnih konferencah, na katerih so obravnavali ali urejali različna vprašanja takratnega sveta in na številnih sestankih s tujimi državnimi organizacijami.

Mednarodna vprašanja je obravnaval tudi v svoji publicistični dejavnosti in v številnih govorih, ki jih je imel ob različnih priložnostih. V ta okvir lahko prištejemo tudi njegovo članstvo v upravnih organih mednarodnih organizacij: Mednarodno združenje za politične vede – IPSA (1986–1990), Inštitut OZN za raziskovanje in izobraževanje – UNITAR (1969–1990) in Mednarodni inštitut za oceane na Malti – IOI (1972–2002). K temu je treba dodati še njegovo predsedovanju Svetu Mednarodnega centra za podjetja v družbeni lasti v državah v razvoju, ki ga je leta 1974 ustanovil v Ljubljani.

V nekaj stavkih je nemogoče ovrednotiti Vranova razmišljanja o svetu, v katerem je živel in delal. Na splošno lahko zapišem, da se je dosledno zavzemal za pravične mednarodne odnose na temelju enakopravnosti vseh držav in narodov, in sicer na političnem kot tudi na ekonomskem, kulturnem in na drugih za človeštvo pomembnih področjih. Njegovi pogledi na so danes še kako aktualni, saj prihaja do sistematičnega rušenja vsega, kar smo desetletja ustvarjali z velikim trudom, npr.: OZN in njene specializirane organizacije ter delovna telesa, mednarodno pravo, dogovorjeni sistem razvijanja mednarodne trgovine, mednarodno sodstvo itd.

V ospredje njegovih razmišljanj postavljam tri področja, s katerimi se je najbolj ukvarjal: (1) Svet temelji na miru, sodelovanju in vsestranskem razvoju; (2) OZN je simbol miru in sodelovanja; (3) Mednarodno področje.

Svet temelji na miru, sodelovanju in vsestranskem razvoju

Vratuša se je vse življenje zavzemal za svet, ki temelji na miru, sodelovanju in vsestranskemu razvoju in v katerem bi vladalo miroljubno reševanje sporov, solidarnost, pravičnost, spoštovanje enakopravnosti vseh držav in narodov, gospodarsko in tehnološko razvitih in tistih v razvoju, nevmešavanje v notranje zadeve in multilateralno politično in pravno urejanje mednarodnih vprašanj na vseh področjih, ki so pomembna za pravičen razvoj človeštva, bogatih in revnih. V obravnavanju teh vprašanj je izhajal iz medsebojne odvisnosti držav in narodov v takratnem času (Vratuša 1971).

V politiki neuvrščenosti je videl primerno mednarodno politično gibanje v boju za uresničitev teh idealov. Njegovo prepričanje je prišlo do izraza zlasti po uspešnem razvoju gibanja neuvrščenih po beograjski konferenci leta 1961, ko si je Jugoslavija skupaj z drugimi neuvrščenimi državami

prizadevala to politično filozofijo uveljaviti v svetu, ki je bil razdeljen na dva bloka in ko je nevarnost nuklearnega spopada lebdela v zraku ter je bila za las preprečena v kubanski krizi leta 1962. Vratuša je dobil možnost za polno uveljavljanje politike neuvrščenosti v okviru takrat najširšega skupnega političnega foruma, tj. v Generalni skupščini OZN, ko je leta 1967 postal vodja jugoslovanske delegacije v ZN (Vratuša 1969). V tej politiki je videl tudi primerno sredstvo za uveljavljanje mednarodnega položaja Jugoslavije v šestdesetih letih.

Vsa leta je pazljivo spremljal in v svojih spisih ali govorih komentiral razne vidike neuvrščenega gibanja, tako vsebinska vprašanja, o katerih so govorili na konferencah in delovnih sestankih t. i. skupine 77, kot tudi politična, ekonomska in druga vprašanja dežel v razvoj, ki so sestavljale to skupino in razširjala njeno vlogo v takratnih mednarodnih odnosih.

Ocenjeval je, da je neuvrščenost združuje sveta na novih podlagah (Vratuša 1975). Prepričan je bil, da je neuvrščenost zunanjepolitična usmeritev večine takrat neodvisnih držav (Vratuša 1976: 13). V neuvrščenosti je videl primerno politiko za nerazvite države sveta (Vratuša 1971). Pozitivno je ocenjeval porast zanimanja za to politiko v državah Latinske Amerike (Vratuša 1971). Poudarjal je, da neuvrščeni niso več glasovalni stroj velikih sil v OZN, ampak avtonomen dejavnik v sprejemanju sklepov Generalne skupščine (Vratuša 1974: 20).

S posebno pozornostjo se je ukvarjal s stališči te skupine glede mednarodnih ekonomskih odnosov. V tem pogledu je vreden posebne pozornosti članek iz leta 1974, v katerem obravnava vlogo neuvrščenih držav v boju za »novi mednarodni ekonomski red« (Vratuša 1974a: 20–22). Vratuša (1977) je bil trdno prepričan, da je neuvrščenost dejavnik spreminjanja mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov. Gibanje kljub težavam, ki se pojavljajo zaradi notranjih razhajanj in predvsem takratne blokovske politike, uspešno deluje (Vratuša 1979: 4), ker zrcali bistvene interese vsega človeštva (Vratuša 1979a: 29). Leta 1981 je za zagrebški Vjesnik v enem od zadnjih prispevkov o tem vprašanju prikazal značilnosti dvajsetletne zgodovine gibanja neuvrščenosti (Vratuša 1981).

Organizacija združenih narodov

Vratuša je ocenjeval, da je predvsem OZN kot dejavnik miru in sodelovanja, ki bo v praksi politično-organizacijsko uresničeval prej obravnavana načela. Že leta 1948 je videl OZN kot mesto sodelovanja med narodi (Vratuša 1948). Analitično je razmišljal o vlogi OZN v takratnem svetu (Vratuša 1968: 74). Obravnaval je vlogo OZN pri obravnavanju in reševanju mednarodnih

nasprotij (Vratuša 1950); spodbudila ga je resolucija Generalne skupščine OZN *Združeni za mir* (1950), v kateri je zapisano, da se Generalna skupščina sestane na izrednem zasedanju, ko Varnostni svet (zaradi veta stalnih članic) ne more opravljati svojih odgovornosti glede vzdrževanja mednarodnega mira in varnosti. Generalna skupščina je npr. sprejela (nezavezujoče) sklepe, na podlagi katerih so rešili sueško krizo leta 1956, v katero so bili vojaško vpleteni Izrael, Francija in Velika Britanija, in nاپotili mirovne sile ZN na Sinajski polotok – resnici na ljubo brez podpore ZDA, ki je v tem videla možnost, da izpodrine Veliko Britanijo in Francijo iz Bližnjega Vzhoda, tega ne bi bilo mogoče doseči.

Vratuša (1971c: 3–4) je ocenjeval, da je OZN najbolj primerno mesto za razprave o miru in napredku sveta. OZN je videl kot mednarodno organizacijo, v kateri so tudi najmanjše države imele možnost, da povedo svoje mnenje o varnostnih, političnih, gospodarskih in drugih problemih sveta (Vratuša 1970), predvsem pa kot zelo primerno torišče za delovanje in povezovanje neuvrščenih držav in držav v razvoju (Vratuša 1970a).

Mednarodni ekonomski odnosi

Vratuša (1970b) je že leta 1970 opozoril, da so mednarodni ekonomski odnosi na razpotju. Leta 1975 je analiziral stanje, v katerem so se nahajali mednarodni ekonomski odnosi (Vratuša 1975a), dve leti kasneje pa je obravnaval probleme, s katerimi so se srečevali pri oblikovanju novega mednarodnega ekonomskega reda (Vratuša 1977a). V svojem zadnjem članku o tem vprašanju pa »cilje boja za nove mednarodne ekonomske odnose« povezuje z nacionalnimi interesi dežel v razvoju oz. s tovrstnimi predlogi gibanja neuvrščenih držav (Vratuša 1980). Pomembno sredstvo za urejanje teh vprašanj je videl v Konferenci Združenih narodov za trgovino in razvoj – UNCTAD (Vratuša 1972), ki je leta 1995 omogočila pretvorbo Splošnega sporazuma o carinah in trgovini iz leta 1947 (GATT) v današnjo Svetovno organizacijo za trgovino (STO). Tudi Konvencijo ZN o mednarodnem pomorskem pravu, ki so jo po dolgoletnih pogajanjih sklenili 10. decembra 1982 na Jamajki, je imel za uspeh v boju za oblikovanje novih mednarodnih odnosov (Vratuša 1982). Razmere v Sredozemlju je videl – morda preveč optimistično – kot morje miru in prijateljstva (Vratuša 1977b).

Ko je bil Vratuša namestnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve Miloša Minića (1969–1971), sem z njim sodeloval v prelomnih dogajanjih glede urejanja meje z Italijo. Kaj je bil razlog za najino sodelovanje? Italija ni nikoli ratificirala londonskega Memoranduma o soglasju iz leta 1954, s katerim se je razširila civilna uprava Italije na cono A (Trst in okolica) in Jugoslavije na

cono B (Koper in Buje z okolico). Italija je vztrajala, da njena suverenost v coni B ni nikoli ugasnila. Z ljudmi na tem področju je poslovala, kot da so njeni državljani, Berlusconi pa je v Kopru zgradil svoj televizijski imperij, ki je pokrival celotno Italijo. Ob vsaki priložnosti je Italija z diplomatskimi dejanji ponavljala to stališče. Veliko kriznih dogodkov sploh ni prišlo v javnost, ampak jih je jugoslovanska stran pojasnjevala kot krizne razmere, npr. neuspešno reševanje trgovinskih ali podobnih vprašanj. Jugoslavija ni v celoti razširila svoje zakonodaje na ozemlje bivše cone B. Zvonko Perišić in Milesi Feretti, ki sta predsedovala jugoslovansko-italijanskemu odboru za manjšinska vprašanja, ustanovljenim s Specialnim statutom Memoranduma o soglasju, sta leta vodila tajne razgovore o tem vprašanju, ki niso rodili uspeha.

Leta 1968 je Italija predlagala tajna pogajanja o osemnajstih točkah. Ocenjevali smo, da se je Italija najbrž prestrašila, da se ne bi intervencija Varšavskega pakta v Čehoslovaški nadaljevala v Jugoslavijo in bi v tem primeru lahko odprto mejno vprašanje izkoristili za svojo prisotnost v Trstu, tj. na severnem Jadranu. Beograd se je prav tako žele pogajati, saj bi s tem končno odvrnil veliko breme v odnosih z Italijo, ki so se sicer zlasti na ekonomskem področju zelo ugodno razvijali.

V Sloveniji pa je v zvezi s tem prišlo do nasprotovanj med Izvršnim svetom in Skupščino – IS je načelno podpiral začetek pogajanj, vodstvo Skupščine pa je sprejelo pomisleke svoje Komisije za mednarodne odnose in je nasprotovalo pogajanjem na podlagi predlaganega italijanskega predloga. Iz obširnega spleta stališč navajam štiri stvari, s katerimi smo utemeljevali naše stališče: (1) Italija v bistvu odpira pogajanja o državni meji v celoti. (2) S predlogi še povečuje svojo »suvereno« prisotnost v bivši coni B in širše. (3) Po ukinitvi MOS-a in specialnega statuta bi slovenska manjšina ohranila le takrat obstoječe in zelo pomanjkljive pravice v Tržaški pokrajini. (4) Predlogi niso bili ekonomsko sprejemljivi, npr. da bi na Krasu Italija zgradila mednarodno letališče, ki bi sprejemalo takrat največja letala in da bi zgradili prekop, ki bi Jadransko morje po Sloveniji povezoval z Donavo.

Predlagali smo, naj se prekine italijanska praksa, da Koprščino in Bujščino razume kot ozemlje, na katerem ni prenehala italijanska suverenost in da Jugoslavija v popolnosti razširi svojo zakonodajo na to ozemlje. Stališče Skupščine je postalo uradno stališče Slovenije.

Nastal je velik razkorak z Zveznim sekretariatom za zunanje zadeve, ki ga je vodil Miloš Minić, njegov namestnik pa je bil Anton Vratuša. Z Beogradom smo imeli obsežno korespondenco, ki je vsebovala številne različice predlogov in komentarjev obstoječega delovanja. Operativno smo pripravljali izhodišča za sestanke Perišia in Milesi Feretti, ki pa jih niso upoštevali. Naj omenim samo predlog za ustanovitev prostocarinske cone med tržaškim in

koprskim pristaniščem in predlog za celovito zaščito slovenske in italijanske manjšine, ki sva ga pripravila s takratnim podpredsednikom Izvršnega sveta Hrvatske Novakom Pribičevićem.

Razlike z Beogradom so bile politično zelo občutljive, med drugim tudi zato, ker se je v tem času v sosednji republiki razvijala hrvaška pomlad, ki je pretresla jugoslovansko politično prakso. V Beogradu se je pojavila ocena, da so tudi v Sloveniji prisotne separatistične ideje, ki so povezane z liberalnimi pogledi na razvoj gospodarstva in cestno afero leta 1969. Poleg tega se je trudoma pripravljaj prvi (in zadnji) obisk Tita v Italiji, ki naj bi, tako smo pričakovali, z italijanskim predsednikom Saragatom dogovoril okvire za jugoslovansko-italijanska pogajanja o meji. V napetem vzdušju se je Tito sestal s slovenskim vodstvom in poudarjal pomen morebitne ureditve meje za mednarodni položaj Jugoslavije. V zabeležki o tem sestanku sem prebral, da je predsednik Skupščine SR Slovenije, Sergej Kraigher, ki je koordiniral slovenska stališča, dejal, da se Slovenija s tem povsem strinja, ampak da morajo slovenski predstavniki zastopati interese SR Slovenije – za tiste časa je bilo tako stališče zelo nenavadno.

Decembra 1970 je bilo vse pripravljeno, da bi Tito obiskal Italijo. Kraigher je odločil, da se bom udeležil obiska tudi jaz, ker me je hotel »imeti pri roki«, če bi potreboval strokovno mnenje o mejnem vprašanju. V Vranovem beograjskem kabinetu sem s kovčkom v roki čakal na odhod v Italijo, vendar pa je Vran vstopil in mi z značilnim nasmeškom sporočil, da je obisk odpovedan, ker je italijanski zunanji minister Aldo Moro pred dnevi izjavil, da ni nikoli prenehala italijanska suverenost nad cono B.

Odpoved obiska, to je bil naš predlog, je potrdila naša stališča glede mejnega vprašanja. Jugoslavija je prvič javno in ostro protestirala. V zelo zapleteno dogajanje med Ljubljano in Beogradom je bil vpleten tudi Vratuša, ki je poskrbel, da so naša stališča prišla v Beogradu do »pravih ušes«, hkrati pa nam je svetoval, kako je potrebno primerno delovati.

Z odpovedjo obiska smo dosegli preobrat v obravnavanju mejnega vprašanja in odprli pot za njegovo dokončno rešitev. V Rim smo šli marca naslednje leto. Po razgovorih Tita in Saragata so se začeli o mejnem vprašanju (neuspešni) pogovori »četverice« (Perišić, Milesi Feretti, italijanski ambasador v Beogradu Macotta, jugoslovanski ambasador v Rimu Pavičević). V začetku leta 1974 smo v Zveznem sekretariatu za zunanje zadeve na zelo izviren način sprožili javno izmenjavo diplomatskih not o tem vprašanju. Na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi, ki je bila v Ženevi in ki je postavila nedotakljivost evropski meja kot eno od načel kasnejše Deklaracije (sprejete leta 1975 v Helsinkih) smo prisili Italijo na tajna pogajanja. Leta 1975 so potekala na gradu Strmolu – prišlo je do podpisa in dve leti kasneje do ratifikacije Osimskega sporazuma (Brezigar, Devetak 2022).

Zaključek

Anton Vratuša - Vran je bil velik človek, ki je ob svojem svetovljanskem razmišljanju in delovanju vedno postavljaj na vidno mesto ljubezen do svojega naroda – to mu je bilo najbrž prirojeno v Prekmurju in se je nadaljevalo, ko se je leta 1941 pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju.

Literatura

Elena AGAROSSO, Victor ZASLAVSKY, 2011: *Stalin and Togliatti. Italy and the origins of the Cold War*. Washington DC, Stanford: Wilson Center Press; Stanford University Press. 136–157.

Bojan BREZIGAR, Silvo DEVETAK, 2022: *I segreti del Trattato di Osimo. Intervista al prof. Silvo Devetak. Scrittura Osimska. Intervista al prof. Silvo Devetakom*. (Slovenski izobraževalni konzorcij). Gorica, maj 2022. Dokumentacija na <https://iscomet.org/OsimskiDokumenti.pdf>.

Anton VRATUŠA, 1948: Sodelovanje med narodi v luči tretjega zasedanja OZN. *Vprašanja naših dni* 51, 961–968.

Anton VRATUŠA, 1950: Pet let Organizacije Združenih Narodov v luči mednarodnih nasprotij. *Delo* 19/2, 22–64 (16. 2. 1950).

Anton VRATUŠA, 1956: *Perspektive jugoslovensko-italijanske saradnje u okviru evropske politike*. (Politična knjižnica, 20). V Beogradu: Kultura; v Ljubljani: Cankarjeva založba.

Anton VRATUŠA, 1967: Mednarodni položaj Jugoslavije in politika neuvrščenosti. *Delo* 9/169, 4 (24. 6. 1967).

Anton VRATUŠA, 1968: Vloga Združenih narodov v sodobnem svetu. *Delo* 1968, 74, 3 (16. 3. 1968).

Anton VRATUŠA, 1969: Ujedinjene nacije i nesvrstani. *Medjunarodna politika* 467, 1–3 (prevedeno na radne jezike UN).

Anton VRATUŠA, 1970: Aktivno i ravnopravno učešće svih zemalja doprinosi jačanju UN. *Medjunarodna politika* 480, 3–5 (objavljeno na jezicima radnim UN).

Anton VRATUŠA, 1970a: Ujedinjene nacije i nesvrstani. *Medjunarodna politika* 483, 6–10 (prevedeno na radne jezike UN).

Anton VRATUŠA, 1970b: Ekonomski odnosi na raskršću. *Medjunarodna politika* 508–509, 10–12 (prevedeno na radne jezike UN).

Anton VRATUŠA, 1971: Nesvrstani i nerazvijeni. *Medjunarodna politika* 520, 1–4 (prevedeno na radne jezike UN).

Anton VRATUŠA, 1971a: Medjunarodni odnosi u medjuzavisnom svetu. *Medjunarodna politika* 507, 8–10 (prevedeno na radne jezike UN).

- Anton VRATUŠA, 1971b: Porast interesa na nesvrstavanje u zemljama Latinske Amerike. *Medjunarodna politika* 510, 8–9 (prevedeno na radne jezike UN).
- Anton VRATUŠA, 1971c: Akcija za mir i progres Posle jubilarnog zasedanja UN., *Medjunarodna politika* 499, 3–4 (prevedeno na radne jezike UN).
- Anton VRATUŠA, 1972: Treća konferencija UN u trgovini i razvoju – Rezultati, zadaci, perspektive. *Medjunarodna politika* 562, 4–7 (prevedeno na radne jezike UN).
- Anton VRATUŠA, 1974: Nič več glasovni stroj – neuvrščeni v OZN. *Delo* 237/20 (20. 9. 1974).
- Anton VRATUŠA, 1974a: Nesvrstani u borbi za novi medjunarodni ekonomski poredak. *Komunist* 1974, 926, 20–22 (12. 6. 1974).
- Anton VRATUŠA, 1975: Pokret nesvrstanosti, faktor ujedinjavanja sveta na novim osnovama. *Diplomatski arhiv*.
- Anton VRATUŠA, 1975a: Medjunarodni ekonomski odnosi. *Medjunarodna politika* 608–9, 11–13 (prevedeno na radne jezike UN).
- Anton VRATUŠA, 1976: Nesvrstanost – spoljno–politička orijentacija većine nezavisnih zemalja savremenog sveta. *Borba* 1976, 289, 13 (19. 10. 1976).
- Anton VRATUŠA, 1977: Non–elighment – the factor of changing international political and economic relations. *Socialism in Yugoslavia. Theory and practice*. 10 sveska. 97–107.
- Anton VRATUŠA, 1977a: Problemi u vezi sa uspostavljanjem novog medjunarodnog ekonomskog poretka. *Arhiv za pravne i društvene nauke* 2–4, 205–225.
- Anton VRATUŠA, 1977b: Mediteran more mira i prijateljske saradnje. *Naše teme* 3, 622–624.
- Anton VRATUŠA, 1979: Gibanje kljub težavam premaguje blokovske pritiske. Intervju o 6. samitu neuvrščenih. *Delo* 1979, 212, 4 (12. 10. 1979).
- Anton VRATUŠA, 1979a: Gibanje neuvrščenosti črpa svojo moč iz bistvenih interesov človeštva. *Delo* 1979, 278, 4 (6. 10. 1979).
- Anton VRATUŠA, 1980: Ciljevi borbe za novi ekonomski poredak. *Borba* 1980, 90, 4 (4. 10. 1980).
- Anton VRATUŠA, 1981: Ideje, ljudi i godine nesvrstanosti (1961–1981). Intervju. *Vjestnik* 1981, 3, 5 (30. 12. 1981).
- Anton VRATUŠA, 1982: Konvencija o pravu mora – Akt od epohalnog značaja za medjunarodnu saradnju. *Medjunarodna politika* 771, 6 (prevedeno na radne jezike UN).
- Anton VRATUŠA, Sandi VOLK, 2021: *Trojno poslanstvo profesorja Urbana*. Ljubljana: Beletrina.

SUMMARY

Vratuša—a Slovene Cosmopolitan

Anton Vratuša spent his entire life dealing with the problems of the world in which he lived, not only from the perspective of the political interests of the Yugoslav state, but also from the perspective of a reflective intellectual who has his own views on addressing issues concerning all of humanity. His foreign policy activities began during the National Liberation War, when on July 16, 1944, he concluded an agreement on organizational cooperation with the National Liberation Committee for Occupied Italy (CLNAI) on behalf of the POOF for the Slovenian Littoral. He later directly dealt with foreign policy and international relations as Minister Plenipotentiary in the Ministry of Foreign Affairs of the Federal People's Republic of Yugoslavia (1952–1953), Permanent Representative of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia to the UN in New York (1967–1969), and Deputy State Secretary for Foreign Affairs (1969–1971). He also dealt with these issues operationally as the head of the cabinet of Edvard Kardelj, who was at that time the president of the Federal Council for International Relations. He participated in numerous international conferences, where various issues of the contemporary world were discussed or regulated, and in meetings with foreign state organizations. In his journalistic activity, he advocated for fairer international relations in both the political and economic fields. As the president of the board of the International Center for Socially Owned Enterprises in Developing Countries (1974–1982) he was able to also contribute to the latter in practical terms. Dr. Vratuša's greatness lay in his ability to harmonize cosmopolitan thought and action with a deep, visible love for his nation—something that was likely ingrained in him from birth in Slovene Prekmurje.